

язьков [7]. Такой подход носит характер междисциплинарного, который в последнее время набирает все большую популярность в общеобразовательном процессе.

Таким образом, краткий обзор предлагаемых подходов к преподаванию истории литературы за рубежом на современном этапе позволяет отметить креативный и индивидуальный подход к этой дисциплине в пределах существующего учебного плана. Традиционный для наших вузов курс «Истории мировой литературы» дополняется, а иногда и подменяется разнообразными лективными курсами. Именно в рамках курса по выбору более эффективно решается общая для преподавателей всего мира задача - воспитать у студентов утраченный интерес к чтению и профессиональному анализу художественного текста, развить навыки критического мышления. Следует отметить, что многие из проанализированных зарубежных образовательных стратегий корреспондируют с нашими отечественными наработками.

ЛИТЕРАТУРА

1. **Тье М. А.** Ргодгат СгеідБіоп Іпіуегзііу'з Іерагітепі ог ЕпдізБ. 2018 [Электронный ресурс]. ИКБ: Бйр://ммм.сгеідБіоп.еТи.
2. **Еагіу Регіотз ог Бііегаііге** [Электронный ресурс]. ИКБ: БіПрз://меБ.сп.еТи.
3. **УоШ Сгапі Б.** Іп Тье Нізіогу ог ^огІТ Бііегаііге. Мопіегеу Репізііа Соїіеде. 2013 [Электронный ресурс]. ИКТ: **Ошибка! Недопустимый объект гиперссылки..**
4. **Бахтин М. М.** Эстетика словесного творчества. Москва: Искусство, 1979. 424 с.
5. **Луков Вл. А.** История литературы. Зарубежная литература от истоков до наших дней. Москва: Издательский центр «Академия», 2008. 510 с.
6. **Зпштейн М. Н.** Постмодерн в русской литературе: [учебное пособие]. Москва: Высшая школа, 2005. 495 с.
7. **Кіііап Бауіез.** Њм мауз ог ІеасБіпд іііегаііге. Іпіуегзііу ог 8БеггіеШ, 2016 [Электронный ресурс]. ИКТ: БіПрз://ммм.11аз.ас.ик.
8. **Но^ іо ТеасБ Бііегаііге іо Соїіеде 8іпТепІз.** 2017 [Электронный ресурс]. ИКБ: БіПрз://ммм.мікіБом.сот.

УДК 801.357

Т. В. Сергієнко

Національний медичний університет

імені О. О. Богомольця

(Київ, Україна)

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ФАХОВОЇ МЕДИЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В ПАРАДИГМІ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ

Метою статті є з'ясування особливостей формування навичок фахової медичної комунікації в парадигмі навчання української мови. Використано теоретичні та емпіричні методи дослідження.

Установлено, що науково-теоретичною основою роботи є праці з психології, педагогіки та лінгводидактики. Проаналізовано парадигму базових понять. Перспективи дослідження полягають у розробленні технології формування навичок фахової медичної комунікації в іноземних студентів.

Ключові слова: професійна медична комунікація, навички, комунікативні навички, українська мова, іноземні студенти

Целью статьи является выяснение особенностей формирования навыков профессиональной медицинской коммуникации в парадигме обучения украинскому языку. Используются теоретические и эмпирические методы исследования. Установлено, что научно-теоретическим основанием работы являются труды по психологии, педагогике и лингводидактике. Проанализирована парадигма базовых понятий. Перспективы исследования заключаются в разработке технологии формирования исследуемых навыков.

Ключевые слова: профессиональная медицинская коммуникация, навыки, коммуникативные навыки, украинский язык, иностранные студенты.

Тема роботи о / іНе агіісіє із (о /ініі оуі іНе зсієн(і/іс аніі іНеогеїіса/оунііа(іонз о/ іНе /огта(іон о/ соттуніса(іує зкіїіз іп Пкгаініан іп /огеідп з(ііієн(з о/ теїїсаі уіуегзііієз аніі (ке ііє/іні(іон о/ (ке рагаїїдт о/ Базіс сопсер(з о/ (ке з(іііієіі іззиез. . І(із ез(аБїїзкеїі (ка((ке теп(іонейі ргоБлет зкоїїї Бе сонзіііегейі іп (ке соп(ех(о/зсієн(і/іс аскіеуемен(з о/рзускоїоду, реїіадоду аніі іпдіоїіііас(ісз, м>кіск аге (ке (кеоге(ісаІ аніі (кеоге(ісаІ Базіс о/м>ок. Бі//еген(зсієн(і/іс розі(іонз гедгаїїнд (ке уііієз(анііінд о/(ке сопсер(з о/ (ке сіаззісаі реїіадодісаі (гаїі “кпом>ієїїşe, зкіїіз аніі аБілі(ієз” аге ііі//еген(іа(ейі. Тке рагаїїдт о/ сопсер(з із ііє/теїі аніі анаїуегейі: “зкіїіз”, “соттуніса(іе зкіїіз”, “зкіїіз о/рго/еззіонаї теїїсаі соттуніса(іон”. І(із ез(аБїїзкеїі (ка((ке азкз о/ііеуейортен(о/рго/еззіонаІ соттуніса(іон зкіІІз аге ге/іес(ейі іп (ке роІісу ііоситен(з о/(ке зркеге о/уоса(іонаї ейіуса(іон, м>кіск (ез(і/ієз (о із ргоіогіу. Тке гезуІ(з о/(ке з(іііу сап Бе ізейі іп (ке ргас(ісе о/(еаскінд Пкгаініан аз а/огеідп іандіаде аніі/ог сгеа(інд те(коїіоїодісаі зиррог(. Ргозрес(з /ог (ке з(іііу аге (ке ііеуейортен(о/ (ескпоїоду /ог (ке /огта(іон о/ рго/еззіонаІ теїїсаі соттуніса(іон зкіІІз іп/огеідп з(ііієн(з.

Key words: рго/еззіонаї теїїсаі соттуніса(іон, зкіїіз, соттуніса(іує зкіїіз, Пкгаініан іандіаде, /огеідп з(ііієн(з.

Навички фахової медичної комунікації забезпечують лікареві реалізацію його професійної компетентності, наукових знань, клінічного мислення та моральних цінностей. Саме тому формування комунікативних навичок, тобто здатності здійснювати ефективну комунікацію нині стає одним із ключових завдань безперервної медичної освіти. Як зазначено в Декларації Всесвітньої федерації з медичної освіти, кожному пацієнтові необхідно забезпечити можливість лікуватися в лікаря, який є уважним слухачем, ретельним спостерігачем, ефективним клініцистом, що має високий рівень сприйнятливості у сфері спілкування [14]. Оскільки студенти-іноземці здобувають освіту в україномовному середовищі, навчаються українською мовою, проходять практику в медичних закладах України, беруть участь у професійному спілкуванні з колегами, потреба володіння українською мовою набуває все більшого значення.

В українській і зарубіжній педагогічній науці представлені наукові праці різноаспектної тематики, пов'язані з проблемою формування навичок фахової медичної комунікації. У частині з них розглядаються науково-теоретичні засади цієї проблеми. Однак ці засади здебільшого визначають процес навчання професійно орієнтованої української мови майбутніх медиків - громадян України (М. І. Лісовий, С. Д. Поплавська, У. В. Соловій, О. І. Туровська, І. О. Черних, Ю. В. Юсеф). Окремі проблеми навчання професійної комунікації студентів-

іноземців у сфері медицини досліджені в українській та зарубіжній лінгводидактиці на матеріалі російського мовлення (Т. М. Алексеєнко, С. Г. Борзенко, Ж. В. Бутенко, Л. І. Васецька, К. І. Гейченко, О. Л. Корольова, В. О. Мальков, О. А. Рощупкіна, В. Д. Хейлік). Питання теоретичних засад формування навичок фахової медичної комунікації українською мовою іноземних студентів залишаються поза увагою дослідників.

Метою статті є з'ясування науково-теоретичних засад формування комунікативних навичок українською мовою в іноземних студентів медичних університетів та аналіз парадигми базових понять досліджуваної проблематики.

Для виконання роботи використано такі методи дослідження:

- теоретичні - аналіз педагогічної, психологічної, методичної літератури та директивних документів із проблеми дослідження; визначення сучасного стану розроблення основних теоретичних питань дослідження з позицій психології, лінгводидактики та методики; вивчення та узагальнення теоретичних і практичних даних; аналіз базових понять: «навички», «комунікативні навички», «навички фахової медичної комунікації»; зіставлення різних поглядів на досліджувану проблему;

- емпіричні - прослуховування аудіозаписів мовлення лікарів-професіоналів в умовах інтер- та інтрапрофесійного спілкування з метою визначення репертуару необхідних для медичного спілкування комунікативних навичок та розроблення зразків еталонного фахового мовлення лікаря, засвоєння яких є базою для формування комунікативних навичок студентів-іноземців на початковому етапі навчання української мови як іноземної на підготовчому відділенні.

У науковій літературі на сьогодні представлені різні визначення поняття «навички». З огляду на психологічну природу цього феномена та з метою висвітлення та узагальнення різних підходів до розуміння його сутності розглянемо, як це поняття тлумачиться в словниках і наукових працях із психології.

У наукових дослідженнях поняття «навички» розглядають зазвичай у тріаді «знання, навички та уміння», що потребує з'ясування взаємовідносин цих феноменів. Стосовно визначення сутності знань у цій тріаді науковці певною мірою одностайні: різні дефініції доповнюють одна одну. Знання, як зазначено в підручниках із педагогічної психології, - це категорія, що відображає істотні моменти зв'язку між пізнавальною діяльністю і практичними діями людини; це теоретично узагальнений суспільно-історичний досвід, результат оволодіння людиною дійсності, її пізнання; це система понять про предмет чи явище, засвоєних у результаті сприймання, аналітико-синтетичного мислення, запам'ятовування та практичної діяльності. Аналізуючи сутність знання, І. Ф. Харламов виокремлює два семантичні відтінки цього слова: знання як

результат наукового пізнання та знання як предмет засвоєння, іншими словами, навчального пізнання. Зосереджуючи увагу саме на особливостях навчального пізнання, учений формулює свою дефініцію: «Знання в педагогіці можна визначити як розуміння, збереження в пам'яті та вміння відтворювати основні факти науки й закладені в них теоретичні узагальнення (правила, закони, висновки тощо)» [11:148]. Більшість дослідників дотримуються думки, що саме на основі знань формуються вміння та навички.

Стосовно зв'язку між поняттями «навички» та «вміння» вчені дотримуються різних поглядів. Частина психологів та педагогів вважає, що вміння - більш висока психологічна категорія, ніж навички, тому вміння є основою для вироблення навичок, тобто навички виробляються шляхом удосконалення вмінь (Є. А. Мілерян, І. П. Підласий, С. Л. Рубінштейн). Так, І. П. Підласий, зазначає, що навички - це компоненти практичної діяльності, що виявляють себе в процесі виконання необхідних дій, доведених до високого рівня досконалості шляхом багаторазового повторення, тоді як уміння - це оволодіння способами застосування вироблених навичок на практиці [7: 26-27]. Інша позиція полягає у визнанні того, що навички - це основа для формування вмінь, а тому вміння визначаються як вища психологічна категорія (В. П. Безпалько, С. У. Гончаренко, К. К. Платонов, І. Ф. Харламов). Зокрема І. Ф. Харламов вважає, що навичка - це складовий елемент вміння, автоматизована дія, доведена до високого рівня досконалості, наприклад, швидке читання школяра можна розглядати як важливий елемент уміння усвідомленого читання [11: 148-151]. С. У. Гончаренко розглядає вміння як засвоєний суб'єктом спосіб виконання дій, забезпечений сукупністю набутих знань і навичок. При цьому вміння формується шляхом вправ і створює можливість виконання дії не лише у звичних, а й у змінених умовах [1: 338]. Є. П. Ільїн у статті, присвяченій аналізу цих двох психологічних концептів, вважає категоричне протиставлення їх не цілком коректним, оскільки в літературі з психології поширеним є використання поняття «вміння» у двох аспектах - у діяльнісному й операційному. Перше пов'язане з умінням здійснювати певну діяльність, друге - з умінням виконувати дії, операції. До того ж, на думку вченого, по-різному можна розуміти феномен автоматизації дій, тому Є. П. Ільїн поділяє позицію П. А. Рудика, що навичку зовсім не обов'язково пов'язувати з автоматизацією, однак обов'язковою характеристикою навички повинне бути якісне виконання дії. З огляду на це автор пропонує свою дефініцію: «Навичка - це сформоване відповідно до вимог еталону вміння, і автоматизація - це один із можливих (але зовсім не обов'язкових) способів управління вивченою дією (вмінням)» [4: 143]. Націленість процесу та засобів формування навички на якість виконання дії підкреслює й С. Л. Рубінштейн: «Вправа і правильно осмислене й організоване тренування - це не повторення одного й того самого первинно виконаного руху або дії, а повторне розв'язання одного й того самого рухового

завдання, у процесі якого первинний рух (дія) удосконалюється та якісно видозмінюється» [9: 615].

Комунікативним навичкам притаманні такі риси, як автоматичність, гнучкість, стійкість, відносна складність; комунікативні вміння мають такі властивості, як усвідомленість, динамічність, цілеспрямованість, продуктивність, інтегрованість, ієрархічну впорядкованість [13]. Такої ж думки дотримується Н. І. Станкевич, яка наголошує на тому, що «у кожному виді мовленнєвої діяльності є свої початкові механізми, які формують навички, які своєю чергою поступово переходять у вміння» [10: 42].

Соціально важливим є такий різновид комунікативних навичок, як навички фахової комунікації. У сучасній науковій літературі висвітлено проблеми розвитку комунікативних навичок фахівців різних галузей професійної діяльності: комплексний аналіз комунікативних умінь та навичок державних службовців у контексті підвищення ефективності державної служби (Ю. І. Малик); процес формування комунікативних умінь та навичок як компонентів професійної компетентності в майбутніх викладачів іноземної філології (М. Є. Паталаха); комунікативні навички ведення переговорів як важливий складник у структурі комунікативної компетентності студента-міжнародника (Ю. П. Шатило); технологія формування комунікативних умінь і навичок майбутніх фахівців з історії та політології (Т. А. Денищич).

Більшість дослідників відзначає, що комунікативні навички формуються в процесі виконання мовленнєвих дій, які є одиницями мовленнєвої діяльності. Н. І. Станкевич, виділяє як один із найважливіших принципів навчання видам мовленнєвої діяльності «поступовість і послідовність формування навичок і умінь (з точки зору психології, ускладнення мовного матеріалу, стадіальності становлення мовленнєвих навичок, наприклад, введення нового матеріалу, імітація моделі, інтенсивне повторювання, генералізація, вільне переключення з однієї моделі на іншу тощо)» [10: 42].

Комунікативні навички як важливі діяльнісно-рольові компоненти професійної компетентності лікаря представлені в Державному стандарті вищої медичної освіти, де розроблено освітньо-кваліфікаційну характеристику спеціаліста за спеціальністю «Лікувальна справа» напряму підготовки «Медицина» [2].

Аналізуючи особливості фахової комунікації майбутніх лікарів, Л. В. Манюк виокремлює вісім видів міжособистісної, у тому числі комп'ютерно-опосередкованої, комунікативної взаємодії: «лікар - пацієнт», «лікар - близькі пацієнта», «лікар - лікар», «лікар - керівництво», «лікар - громадськість», «лікар - представники ЗМІ», «лікар - майбутній лікар», «лікар - наукова спільнота» [6: 121]. У дослідженнях В. Я. Юкала виділено різновиди фахової мови лікарів, або медичної професійної мови, та здійснено їх класифікацію, на вищому рівні

якої виокремлено такі поняття: мова медицини (медична наукова мова); медична розмовна мова; мова медичної документації; мова медичної реклами. У кожному різновиді автор описує специфічні форми і способи міжособистісної комунікативної взаємодії фахівців [12: 8-9]. Г. Я. Іванишин, характеризуючи професійно орієнтоване мовлення у медичному ВНЗ, розглядає сфери спілкування іноземних студентів у професійному мовленні комунікантів у діадах «викладач - студент», «студент - студент», «студент - лікар», «студент - хворий», «студент - медичний персонал», «студент - група» тощо [3: 122]. У роботі С. Д. Поплавської визначено простір комунікативної взаємодії медичного працівника, що вміщує головні площини його професійної комунікативної діяльності: «медичний працівник - пацієнти»; „медичний працівник - лікар»; «медичний працівник - колеги», «медичний працівник - родичі пацієнта» [8: 11]. У своєму дослідженні фахового медичного дискурсу, Н. П. Литвиненко, систематизуючи основні діалогічні форми комунікативної взаємодії за етапами комунікації лікаря з пацієнтом і за професійно-соціальними ролями в різних видах спілкування лікаря з лікарем, вибудовує ієрархію актів спілкування в інституційному медичному дискурсі, а саме: в інтерпрофесійній комунікації взаємодія «лікар - пацієнт» на етапах фатичного спілкування, системного опитування, об'єктивного обстеження та рекомендацій, в інтрапрофесійному спілкуванні симетрична взаємодія «лікар - лікар» та асиметрична комунікація «лікар-керівник - лікар-підлеглий» [5: 37-45]. Завданням нашого дослідження найбільше відповідає підхід, представлений у працях Н. П. Литвиненко, на які ми спираємось у визначенні умов формування фахових комунікативних навичок у професійній медичній діяльності.

Визначені чинники й умови формування змісту медичної комунікації дозволяють визначити репертуар необхідних фахових комунікативних навичок лікаря. Для забезпечення процесу комунікації актуальними є дві категорії навичок: навички аудіювання та говоріння.

Прослуховування аудіозаписів мовлення лікарів під час прийому в поліклініці та в діалогах із колегами показує, що обидва види навичок фахової комунікації по-різному виявляються в умовах інтерпрофесійного та інтрапрофесійного спілкування. Спостереження за реалізацією цих навичок у діалогах з участю лікарів-професіоналів дозволяють розробити еталонні зразки фахового мовлення лікаря, засвоєння яких є базою для формування комунікативних навичок студентів-іноземців уже на початковому етапі навчання української мови як іноземної на підготовчому відділенні.

Перелік комунікативних навичок лікаря має певною мірою узагальнений характер і може бути конкретизований з урахуванням особливостей ситуації, завдань фахового спілкування та прагматичних намірів мовця. Такий перелік є необхідним складником розроблення технології формування комунікативних навичок лікаря в різних видах діалогової взаємодії.

Проблему формування навичок фахової медичної комунікації українською мовою іноземних студентів-медиків необхідно розглядати в контексті наукових досягнень психології, педагогіки та лінгводидактики, які є науково-теоретичним підґрунтям дослідження. Аналіз фундаментальних теоретичних праць зазначеної проблематики дає змогу послідовно визначити й проаналізувати парадигму понять: навички як компонента свідомої діяльності людини, який виробляється в результаті виконання системних вправ і тренування та забезпечує якісне виконання дії; комунікативної навички як здатності особистості здійснювати осмислене слухання й говоріння в процесі спілкування; навички фахової медичної комунікації як здатності лікаря здійснювати продуктивне спілкування з пацієнтом та успішну комунікацію в команді фахівців.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Гончаренко С. У.** Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.
2. **Державний стандарт вищої медичної та фармацевтичної освіти.** [Електронний ресурс]. БКБ: Шпр://пти.иа.
3. **Іванишин Г. Я.** Специфіка формування діалогічного мовлення іноземних студентів медичних ВНЗ України // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія і педагогіка». Вип. 29. С. 121 - 124.
4. **Ильин Е. П.** Умения и навыки: нерешенные вопросы // Вопросы психологии. 1986. № 2. С. 138 - 148.
5. **Литвиненко Н. П.** Український медичний дискурс: [монографія]. Харків: Харківське історико-філологічне товариство. 2009. 304 с.
6. **Манюк Л.** Технологія врахування лінгвістичних особливостей фахової комунікації майбутніх лікарів // ТБє редадодікаї ргосезз: іБеогу апд ргасіісе (зегіез: редадоду). 2016. № 4 (55). С. 120 - 123.
7. **Подласьш И. П.** Педагогика. Новый курс: [учебник]. Москва: Владос, 1999. Кн. 1. 576 с.
8. **Поплавська С. Д.** Формування готовності студентів медичних коледжів до комунікативної взаємодії у професійній діяльності: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Житомир, 2009. 20 с.
9. **Рубинштейн С. Л.** Основы общей психологии. Санкт-Петербург: Питер, 2002. 720 с.
10. **Станкевич Н. І.** Основні прийоми говоріння в курсі української мови як іноземної // Теорія і практика викладання української мови як іноземної. 2008. Вип. 3. С. 289 - 292.
11. **Харламов И. Ф.** Педагогика: [учебник]. Москва: Высшая школа, 1990. 576 с.
12. **Юкало В. Я.** Мовні стереотипи в комунікаціях лікаря: автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ, 2003. 24 с.
13. **Ргасііп Н. 8ілуегшап.** Соттипісаііоп &g іБе ЗреесШезз: Ап Іпігодисііоп Іо аудтепіаііуе Соттипісаііоп &g іБе Зеуегеіу Соттипісаііуеіу Ітраігед (Епдіе^оод Сііііз). Ргасііп Н. №.: Ргепіісе Наїї,1989. 346 р.
14. **^огігі Редегаііоп іог Медісаї Едисаііоп.** ЕдіпбігдБ Бесїагаііоп. Бапсеі. 1988. Уої. 8068. 464 р.